

Notaichean-taice an Aonaid: Sùil air Alba—Sònachadh airson Duais nan Sgrùdaidhean Albannach (SCQF ère 4)

H3YP 43

Tàbhachdach bhon Lùnastal 2013

Faodar an sònachadh seo amhlachadh gu h-iomlan no gu ère air adhbharan foghlaim fhad is nach tig prothaid sam bith às an amhlachadh agus, ma thèid amhlachadh gu ère, gun tèid an tùs aithneachadh. Faodar copaidhean a bharrachd den Aonad seo a luchdachadh a-nuas bho làrach-lin ÙTA www.sqa.org.uk.

Faicibh an not mu atharrachaidhean aig deireadh an t-Sònraichaidh seo airson fios mu atharrachaidhean bhon tionndadh roimhe (nuair as iomchaidh).

Clàr-innse

Ro-ràdh	1
Stiùireadh farsaing mun Aonad	2
Dòighean-ionnsachaidh agus dòighean-teagaisg	4
Dòighean-measaidh agus a' tional fianaise	8
Co-ionannachd agus in-ghabhail	10
Fiosrachadh rianachdail	11

Ro-ràdh

Chan eil na *Notaichean-taice Aonaid* seo èigneachail. Bheir iad comhairle agus stiùireadh mu dhòighean gus *Aonad nan Sgrùdaidhean Albannach: Sùil air Alba* (SCQF ire 4) a lìbhrigeadh agus a mheasadh. Tha iad airson luchd-teagaisg agus bu chòir an leughadh còmhla ri:

- ◆ *Sònachadh an Aonaid*
- ◆ *Sònachadh na Duaise*
- ◆ *Notaichean-taice na Duaise*
- ◆ Stuth-taice measaidh

Stiùireadh farsaing mun Aonad

Ged a tha an ùine chruinn a riaraichear don Aonad seo an urra ris an ionad, is e an ùine-dealbhaidh bharalach dà fhichead uair a thìde.

Is e amas an Aonaid seo leigeil le luchd-ionnsachaidh an cuid eòlais air Alba agus daoine, cànan, comann-sòisealta, cultar, àrainneachd nàdarra is thogte agus/no dualchas a leudachadh. Nì iad seo le bhith a' dealbhadh agus a' criochnachadh gniomhachd le cuspair Albannach agus a' cnuasachd air na dh'ionnsaich iad.

Ma thathar a' libhrigeadh an Aonaid seo mar chuid de *Dhuais nan Sgrùdaidhean Albannach* aig SCQF ìre 4, bidh luchd-ionnsachaidh a' dèanamh rannsachaidh – no air rannsachadh a dhèanamh – ann an sudheachadh Albannach thairis air trì raointe-an-chuspairean air leth. Faodaidh iad an t-Aonad seo a chleachdadh mar sin gus an t-eòlas a tha aca air Alba a leasachadh barrachd, le taic, ann an caochladh dhòighean. Mar eisimpleir, dh'fhaodadh iad cuspair Albannach a thaghadh air an d'rinn iad sgrùdadadh mar-thà a rèir sudheachadh na h-Alba. Air neo, dh'fhaodte sealltann air raon no raointe-an ùra de chuspairean.

Co dhiubh a tha an t-Aonad ga libhrigeadh mar chuid den Duais no mar Aonad air leth, feumar an cothrom a thoirt do luchd-ionnsachaidh an cuid eòlais ann an raon anns a bheil ùidh aca a leudachadh. Feumaidh ionadan dèanamh cinnteach mar sin gun leig a' ghnìomhachd le luchd-ionnsachaidh an t-eòlas a tha aca air Alba a leudachadh seach dìreach a dhaingneachadh.

Sgilean, eòlas agus tuigse

Leasachaidh luchd-ionnsachaidh a bheir an t-Aonad seo gu buil sgilean a tha cudromach do dh'ionnsachadh neo-eisimeileach soirbheachail. Ionnsachaidh iad mar a leanas:

- ◆ roghainnean iomchaidh a dhèanamh
- ◆ fiosrachadh buntainneach a thaghadh à tùsan air an taghadh
- ◆ fiosrachadh agus goireasan a chleachdadh gus amas air a thaghadh a thoirt gu buil
- ◆ beachdachadh air an cuid ionnsachaidh
- ◆ na tha iad air ionnsachadh a chomharrachadh gu mionaideach agus a chur an cèill mar as iomchaidh.

Tha an t-Aonad seo aig SCQF ìre 4. Tha e iomchaidh uime sin gun toir luchd-teagaisg agus òraídichean comhairle do luchd-ionnsachaidh a dh'fhaodadh cuideachadh riutha gus na sgilean seo a leasachadh agus an uair sin an nochdad. Bu chòir gum biodh comhairle ag amas air cur ri misneachd gus am brosnachadh gu bhith ag obair a dh'ionnsaigh ìre nas mothà de neo-eisimeileachd.

Ged a tha na sgilean a dh'fheumas luchd-ionnsachaidh nochdad air an sònráchadh, chan eil eòlas no tuigse èigneachail airson an Aonaid. Faodaidh ionadan agus luchd-ionnsachaidh cuspair Albannach sam bith a thaghadh a rèir nan goireasan a tha rim faotainn agus an t-suidheachaidh sa bheilear a' libhrigeadh an Aonaid. Dh'fhaodte sealltann mar chuspair air, **mar eisimpleir:**

- ◆ Gàidhlig no Albais
- ◆ taisgealadh, innleachdan no tionnsgalachd à Alba
- ◆ coimhearsnachd(an) sònraichte ann an Alba
- ◆ tachartas no leasachadh Albannach
- ◆ nì ceangailte ri cultar na h-Alba, mar eisimpleir, biadh, dualchas, spòrs, beul-aithris
- ◆ ceist air a bheil cuideam eachdraidheil no an-dràsta fhèin
- ◆ gnìomhachas no malairt
- ◆ nì ceangailte ri saoghal na dùthcha no nam bailtean ann an Alba
- ◆ Albannach a thug buaidh aig an taigh no thall thairis
- ◆ buaidhean bhon taobh a-muigh air Alba agus a cuid cultair
- ◆ litreachas, ealain-cluiche no ealain lèirsinneach no ceàirdean Albannach literature, performing or visual arts, or crafts
- ◆ nì ceangailte ri creideamh ann an Alba
- ◆ àiteachan inntinneach agus/no cudromach ann an Alba, no do dh'Albannaich
- ◆ nì ceangailte ris an àrainneachd nàdarra no thogte
- ◆ sgapadh nan Albannach
- ◆ imrich-a-steach
- ◆ riochdachadh na h-Alba agus/no nan Albannach ann an, mar eisimpleir, film, litreachas, na meadhanan, ealain is dealbhadh
- ◆ firinn is ficsean mu Alba.

Chan eil an liosta seo gu tur coileanta. Tha e na shoilleireachadh de raon farsaing de chuspairean air am faodte sgrùdadh a dhèanamh airson an Aonaid seo.

Dòighean-ionnsachaidh agus dòighean-teagaisg

A' dealbhadh ghnìomhachdan

Bidh dòighean-ionnsachaidh agus dòighean-teagaisg iomchaidh an crochadh air na goireasan agus an teòmachd air a bheil cothrom anns gach ionad. Bidh iad cuideachd an crochadh air fiosrachadh, is neartan ro làimh agus na nithean anns a bheil ùidh aig luchd-ionnsachaidh. Anns gach ionad, ge-tà, feumaidh na dòighean seo cothroman a thoirt do luchd-ionnsachaidh an t-eòlas a tha aca air Alba mar-thà a leudachadh agus na sgilean a tha a dhìth gus an t-Aonad a thoirt gu buil a leasachadh. Bidh feum mar sin aig luchd-ionnsachaidh air ùine, a bharrachd air stiùireadh bhon luchd-teagaisg agus bho na h-òraidichean aca, gus cuideachadh riutha gus beachdachadh air an eòlas a tha aca air Alba mar-thà agus cuspair iomchaidh a thaghadh airson a sgrùudadh. Bidh feum aca cuideachd air stiùireadh mu na seòrsachean sgilean a bhios a dhìth.

Mus tòisich luchd-ionnsachaidh a' dealbhadh nan gnìomhachdan aca, bu chòir do luchd-teagaisg agus do dh'òraidichean cuideachadh riutha a thuigsinn nan sgilean agus an eòlais a bhios aca ri nochdadh gus an t-Aonad a thoirt gu buil. Dh'haodadh seo a bhith mar a leanas, mar eisimpleir:

- ◆ deasbad a thòisicheas an neach-teagaisg no an t-òraidiche le cothroman ceistean a chur agus airson beachdan luchd-ionnsachaidh
- ◆ toirt seachad agus deasbad liosta-seicidh a chleachdas luchd-ionnsachaidh gus adhartas tron Aonad a dhearcnachadh
- ◆ deasbad ann am buidhnean, ann an càraidean no mar chlas làn air na sgilean a dh'fheumas luchd-ionnsachaidh leasachadh agus carson a tha iad seo cudromach.

Dh'haodadh luchd-teagaisg is òraidichean feum a chur cuideachd air caochladh dhòighean a chuideachadh ri luchd-ionnsachaidh gus beachdachadh air an eòlas a tha aca air Alba mar-thà, mar eisimpleir:

- ◆ deasbadan riaghailteach ann an càraidean ann am buidhnean no leis a' chlas làn
- ◆ deasbaireachd bus-ri-bus ri luchd-ionnsachaidh air leth
- ◆ clàradh-inntinn, no dòigh-obrach iomchaidh eile, le beachdan an dèidh làimhe bho chàch is bho luchd-teagaisg, agus deasbaireachd
- ◆ ceistean riaghailteach air am faod luchd-ionnsachaidh beachdachadh air leth le beachdan is comhairle luchd-teagaisg an dèidh làimhe
- ◆ lèirmheas air iris-bhreithneachaiddh a chùm luchd-ionnsachaidh fhad is a bhathar a' dol air adhart tron Aonad.

Amasan agus gnìomhachdan

Feumar farsaingeachd de roghainnean a thoirt seachad gus leigeil leotha amas iomchaidh, gnìomhachd, tùsan-fiosrachaidd agus goireasan a thaghadh. Bidh ìre agus nàdar nan roghainnean a dh'fhaodadh a bhith ann an crochadh air na goireasan agus an teòmachd a tha rim faotainn san ionad. Bu chòir roghainnean gu leòr a thoirt, ge-tà, a leigeas le pearsanachadh is roghainn. Bidh seo cudromach gus a dhèanamh cinnteach gum bi an cothrom aig a h-uile neach-ionnsachaidh sgrùdadadh a dhèanamh air nì ann an Sgrùdaidhean Albannach anns a bheil ùidh aca fhèin.

Bidh gnìomhachdan iomchaidh an crochadh cuideachd air na neartan is sgilean a tha aig luchd-ionnsachaidh mar-thà. **Bidh** aig luchd-ionnsachaidh ris na neartan is sgilean seo a chleachdad gus na dh'ionnsaich iad a chur an cèill gu soilleir. Mar eisimpleir, cha bhi luchd-ealain a chuireas romhpa saothair-ealain a chruthachadh air cur an cèill gu soilleir ach a-mhàin ma tha na sgilean a tha a dhìth aca.

Seo mar a leanas eisimpleirean de dh'amasan is de ghniomhachdan iomchaidh. Is ann dìreach air adhbharan soilleireachaidh a tha na h-eisimpleirean seo – thathar a' brosnachadh ionadan roghainnean eile a thoirt seachad mar as iomchaidh don t-suidheachadh anns a bheil iad a' libhrigeadh an Aonaid.

Eisimpleir 1: Chòrd e ri neach-ionnsachaidh **A** sgrùdadadh a dhèanamh air dàin ann an Albais mar chuid de Chùrsa Beurla Nàiseanta 4.

Amas Faighinn a-mach mu chleachdad Albais ann an Alba an-diugh.

Gníomhachd: Leabhran-fiosrachaidd a chruthachadh mu chleachdad Albais ann an Alba an-diugh.

Eisimpleir 2: Chòrd e ri neach-ionnsachaidh **B** ceòl Albannach a chluich mar chuid de Chùrsa a' Chiùil Nàiseanta 4 agus sealltainn air an dealbh-chluiche 'Passing Places' le Roinn na Beurla.

Amas: Ionnsachadh mu cheòl a dh'fhaodte cleachdad gus turas ann an Alba a shoilleireachadh.

Gníomhachd: Oirfideas-ciùil a dhealbhadh a' soilleireachadh an turais seo agus cur ris.

Eisimpleir 3: Tha neach-ionnsachaidh **C** air sgrùdadadh a dhèanamh mar chuid de Chùrsa Eachdraidh Nàiseanta 4 agus dh'ionnsaich e mar a fhuair luchd-ealain Albannach spreagadh bho na chunnaic iad nam beatha fhèin gus an t-saothair-ealain aca a chruthachadh.

Amas: Ionnsachadh mu dheidhinn cò ris a bha gnothaichean coltach do theaghlaichean àbhaisteach aig àm Ar-a-mach nan Seumasach.

Gníomhachd: Cruthaich saothair-ealain a fhuair spreagadh bho bheatha theaghlaichean àbhaisteach aig an àm seo.

Eisimpleir 4: Rinn neach-ionnsachaidh **D** sgrùdadadh air cuid de Chùrsa Nàiseanta 4 Cùrsaichean Beurla, Cruinn-eòlais agus Eòlas nam Meadhanan ach chòrd e ris Ceimig a dhèanamh cuideachd.

Amas: Faighinn a-mach mu Neach-ceimig Albannach a thug a chuid obrach buaidh nach beag anns an raon seo.
Gniomhachd: Thoir seachad taisbeanadh mu neach-ceimig ainmeil à Alba do chlas na Ceimig.
Eisimpleir 5: Tha neach-ionnsachaidh E a' gabhail an Aonaid air bunait fhosgailte agus tha ùidh aige ann an creideamh.
Amas: Faighinn a-mach mu na diofar sheòrsaichean creideimh ris a bheilear a' cur ann an Alba an-diugh.
Gniomhachd: Cuir aithisg ri chèile air na diofar sheòrsaichean creideimh ris a bheilear a' cur ann an Alba an-diugh.
Eisimpleir 6: Tha neach-ionnsachaidh F air a bhith a' faighinn a-mach, mar chuid den Chùrsa air Obair, Siubhal is Turasachd aig SCQF ire 4, gum bi mòran dhaoine a' tighinn a dh'Alba gus tadhail air àiteachan àlainn agus/no eachdraidheil.
Amas: Faighinn a-mach mu àite sònraichte a tha àlainn agus/no eachdraidheil ann an Alba.
Gniomhachd: Dul air turas gu àite sònraichte agus iùl-turasachd a chur ri chèile mun àite.

Gheibhear barrachd eisimpleirean de dh'amasan is de gniomhachdan a dh'fhaodadh a bhith ann sna *Notaichean-taice* airson Aonad *Sgrùdaidhean Albannach: Sùil air Alba* aig SCQF irean 3 is 5. Tha iad seo a' cuideachadh cuideachd gus roghainnean a dh'fhaodte cleachdadh airson SCQF ire 4 a shoilleireachadh.

Tùsan agus Goireasan

Feumaidh luchd-ionnsachaidh **dà** thùs-rannsachaidh air a' char as lugha, agus na goireasan a bhios a dhìth orra, a thaghadh à raon a bheir an neach-teagaisg no an t-òraidiche aca seachad.

Bu chòir gum biodh tùsan mionaideach gu leòr gus a dhèanamh cinnteach gun fheum luchd-ionnsachaidh fiosrachadh a tha a' buntainn ris an amas aca a thaghadh. Dh'fhaodadh tùs-fiosrachaidh iomchaidh a bhith mar a leanas mar eisimpleir:

- làraichean-lìn buntainneach
- leabhraichean-ficsein no leabhraichean-fiosrachaidh/iomraidh – ann an cruth cruaidh no dealanach
- neach no buidheann
- leabhraichean-shanasan, irisean, pàipearan-naidheachd no leabhrain-fiosrachaidh
- seiminearan no taisbeanaidhean le luchd-labhairt bhon taobh a-muigh
- prògraman air telebhisean no radio, DVDan
- tursan no cuairtean air a' bhlàr-a-muigh
- taisbeanaidhean-lèirsinneach
- catalogan agus/no irisean sònraichte

Faodaidh nach bi a dhìth airson cuid de ghnìomhachdan ach goireasan bunaiteach leithid, mar eisimpleir, cothrom air coimpiutair is air an stuth a tha a dhìth gus toraidhean a riochdachadh ann an cruth cruaidh. Faodaidh gum bi gniomhachdan eile feumach air, mar eisimpleir, stuth-ealain no stuth-ceàirde, àite gus cleachdad airson oirfideis, no acfhainn shònraichte gus bathar a chruthachadh. Bidh àireamh is seòrsa nan goireasan a bhios a dhìth an crochadh mar sin air na gniomhachdan a thèid a thaghadh. Bu chòir seo a chur anns an àireamh nuair a thathar a' dealbhadh nan amasan is nan gniomhachdan air am faodte cothrom a bhith aig an luchd-ionnsachaidh.

Faodaidh luchd-ionnsachaidh crìoch a chur air an cuid ghnìomhachdan nan aonar no mar ann am buidheann. Nuair a tha iad a' dèanamh seo, bu chòir do luchd-teagaisg adhartas a dhearcnachadh agus beachdan a nochdad, mar chuid den dòigh-ionnsachaidh is den dòigh-teagaisg.

Dòighean-measaidh agus a' tional fianaise

Ùine agus cumhaichead

Thèid measadh a chumail air feadh an Aonaid mar a dhealbhaicheas is a chrìochnaicheas luchd-ionnsachaidh an cuid ghniomhachdan agus mar a bheachdaicheas iad air an cuid ionnsachaidh. Bu chòir gum biodh cothrom aig luchd-teagaisg air an fhiosrachadh agus na goireasan a thagh iad. Faodaidh luchd-teagaisg comhairle a thoirt cuideachd a chuidicheas riutha cumail orra ri amas na gnìomhachd aca. Chan eil measadh mar leabhar-dùinte freagarrach mar sin airson an Aonaid seo.

A' Tional Fianaise

Bidh an seòrsa de dh'fhianais a chuirear ri chèile gus toirt-gu-buil a nochdadadh an crochadh air na h-amasan is na gnìomhachdan a thagh an luchd-ionnsachaidh. Dh'faodadh fianais a bhith mar a leanas:

- ◆ air a sgrìobhadh, ann an labhairt no air a clàradh gu dealanach
- ◆ air a gintinn tro chruthachadh is lìbhrigeadh oirfideis air a chuideachadh le liosta-seicidh beachdan an neach-mheasaidh
- ◆ air a gintinn tro dhealbhadh is tro chruthachadh bathair leithid, mar eisimpleir, saothair-ealain, mìr-ceàirde, no modail
- ◆ air a gintinn tro dhealbhadh is tro tharraing a-mach gnìomhachd phractaigeach leithid tachartas no turas mu chuspair Albannach.
- ◆ cothlamachadh den fheadhainn gu h-àrd.

Bidh e comasach fianais a chruthachadh airson an dà Thoraidh ann an dòigh amalaichte. Seo seach, airson luchd-ionnsachaidh a bheir an t-Aonad gu buil, gum bi fianais anns an dealbhadh agus anns an toradh air a' cheann thall gun do dhealbhaich is gun do chrìochnaich iad na gnìomhachdan aca, agus gun do bheachdaich iad air an cuid ionnsachaidh. A' cleachdadadh eisimpleirean bho earrann *Dòighean-ionnsachaidh agus dòighean-teagaisg* gu h-àrd:

- ◆ ann an eisimpleir 1, bheir an leabhran-fiosrachaidd fianais seachad gun deach a' ghniomhachd a dhealbhadh is a chrìochnachadh. Bheir susbaint an leabhrain fianais gun do chomharraich an neach-ionnsachaidh na dh'ionnsaich e agus gu bheil e air seo a chur an cèill gu soilleir.
- ◆ ann an eisimpleir 2, bheir an t-oirfideas, air a dhaingneachadh leis an neach-mheasaidh, fianais seachad gun deach a' ghniomhachd a dhealbhadh is a chrìochnachadh agus gu bheil an neach-ionnsachaidh air cuid den ionnsachadh a chur an cèill. Bheireadh notaichean, blog no iris a chumadh ri linn obair an

leasachaidh barrachd fianaise seachad gun do chomharraich an neach-ionnsachaidh an t-ionnsachadh aca agus gu bheil e air a chur an cèill gu soilleir.

- ◆ ann an eisimpleir 3, bheir an t-saothair-ealain fianais seachad gun deach a' ghniomhachd a dhealbhadh is a chrìochnachadh agus gu bheil an neach-ionnsachaidh air cuid den ionnsachadh dhealanach a chur an cèill. Bheireadh leabhar-obrach ann an cruth dealanach no cruaidh, leabhar-dhealbhan no folio a chaidh a chleachdad gus beachdan a leasachadh airson na h-obrach barrachd fianaise seachad gun do chomharraich an neach-ionnsachaidh an t-ionnsachadh aca agus gu bheil e air a chur an cèill gu soilleir.

Ge b' e dè an cruth san nochd an fhianais, feumaidh ionadan dèanamh cinnteach gur h-e an obair aca fhèin a tha san fhianais seo. Nuair a bhios luchd-ionnsachaidh ag obair fo stiùireadh, chì luchd-teagaisg gum bi seo a' tachairt. Nuair a bhios luchd-ionnsachaidh leotha fhèin, dh'fhaodadh luchd-teagaisg agallamhan bus-ri-bus no ceasnachadh leanmhainneach a chleachdad mar dhòighean gus an fhianais a dhearbhadh.

A' toirt breitheanas air an fhianais

Nuir a bhios iad a' dèanamh is a' dearbhadh cho-dhùnaidhean measaidh, feumaidh luchd-teagaisg cuimhneachadh gur h-e cuideam a' mheasaidh eòlas an neach-ionnsachaidh air a' chuspair Albannach aca agus sgilean a tha cudromach do dh'ionnsachadh neo-eisimeileach soirbheachail. Feumaidh breitheanas a thoirt air an fhianais air fad a rèir nan Toraidhean, nan Inbhean-measaidh agus nam Feumalachdan a thaobh Fianaise ann an *Sònraichadh Aonad Sgrùdaidhean Albannach: Sùil air Alba* (SCQF ire 4).

Chan ann air sgilean teicnigeach a bhuineas do chuspair sònraichte leithid sgrìobhadh cruthachail, tarraing theicnigeach, cleachdad acfhainn no sgilean-oirfideis a tha cuideam a' mheasaidh. Ach feumaidh luchd-ionnsachaidh an cuid ionnsachaidh a chur an cèill gu soilleir. Cha choltach gum bi e comasach dhaibh seo a dhèanamh mura bheil na sgilean a tha a dhìth gus iad fhèin a chur an cèill tron mheadhan a tha iad a' cleachdad aca mar-thà.

Co-ionannachd agus in-ghabhal

Thatar ag aithneachadh guy bheil an cuid dhleastanasan fhèin aig ionadan fo reachdas air co-ionannachd agus tionnsnaindhean mu phoileasaidh. Chaidh an stiùireadh a tha ga thoirt ann an Notaichean-taice an Aonaid seo a dhealbhadh gus dol còmhla ris na dleastanasan seo, ach buinidh e gu sònraichte ri libhrigeadh is measadh an Aonaidh.

Bu chòir gun cuireadh dòighean-measaидh feumalachdan sònraichte luchd-ionnsachaidh san àireamh. Feumaidh ionadan dèanamh cinnteach, ge-tà, gun tèid tàbhachd a' mheasaидh a chumail suas agus gu bheil de chomas aig gach dòigh-measaидh fianais air toirt-gu-buil a chruthachadh fon dà Thoradh agus gach Inbhe-measaидh.

Fiosrachadh rianachdail

Air fhoillseachadh: mìos agus bliadhna (tionndadh 1.0)

Eachdraidh nan atharrachaidhean air Notaichean-taice an Aonaid

Fiosrachadh mun duais	Tionndadh	Tuairisgeul mun atharrachadh	Air a cheadachadh le	Ceann-latha

Faodar an sònrrachadh seo amhlachadh gu h-iomlan no gu ìre air adhbharan foghlaim fhad is nach tig prothaid sam bith às an amhlachadh agus, ma thèid amhlachadh gu ìre, gun tèid an tùs aithneachadh. Faodar copaidhean a bharrachd den Aonad seo a luchdachadh a-nuas bho làrach-lìn ÙTA www.sqa.org.uk.

Thoiribh fa-near: Thathar a' moladh gun seall luchd-leughaidh air làrach-lìn ÙTA (www.sqa.org.uk) gus a dhèanamh cinnteach gu bheil iad a' cleachdadh an tionndaidh as ùire de Shònrrachadh an Aonaid.